

Ustroj Bosne i Hercegovine onemogućava donošenje smislene energetske politike jer različite instance vlasti ne koordiniraju nužno ni svoje odluke ni politike. Rasprave, pa i investicije u sektoru, mahom se ugledaju na zapadne susjede, pri čemu se ne vodi računa o specifičnostima BiH.

Industrije uglja i soli su vjerovatno najviše oblikovale ono kako ljudi vole zamišljati Tuzlu. Bez njih grad jednostavno ne bi bio isti jer su uglj i so neraskidivo vezani za okolnosti u kojima se posljednjih pet decenija grad razvijao. Još od izgradnje Termoelektrane Tuzla, energetska industrija omogućavala je koliko-toliko sigurnu egzistenciju za značajan broj ljudi - uglj koji je dugo decenija bio najjeftinija energetska sirovina dovodio je zemlje kao što je Bosna i Hercegovina u ekonomski povoljan položaj, zbog čega se u javnosti uglavnom zanemarivalo ekološke posljedice njegove eksploatacije i sagorijevanja.

Tek posljednjih desetak godina intenzivan razvoj tehnologije omogućio je dovoljno efikasno korištenje obnovljivih izvora energije i novu fazu energetske tranzicije čiji je cilj potpuno napuštanje uglja kao energenta do 2050. godine. Za elektro-energetski sektor Bosne i Hercegovine koji najveći dio električne energije dobiva iz termoelektrana na uglj, energetska tranzicija predstavlja veliki izazov.

U sjenci interesa Evropske unije

Mada udio Bosne i Hercegovine u emisiji stakleničkih gasova od 0,08 posto nije pojedinačno značajan, posljedice emisije nastoje se rješavati globalno zbog čega su zemlje poput Bosna i Hercegovina, koje žele postati dio Evropske unije, obavezne slijediti njene energetske politike. To bi konkretno značilo mijenjanje nacionalnih energetske politike, ograničavanje emisije stakleničkih gasova, i investiranje u obnovljive izvore energije. Interes Evropske unije leži u što efikasnijoj energetske tranziciji, pri čemu postojeće članice postavljaju visoke standarde. Sedam država članica EU već je ranije najavilo kako će do 2030. godine ugastiti sve termoelektrane na uglj, dok bi se zatvaranjem više od polovine takvih termoelektrana u Evropi do 2030. godine, prema pisanju The Guardian, izbjegao gubitak od oko 22 milijarde eura.

Za to se vrijeme energetske tranzicija Bosne i Hercegovine odvija onako kako njena periferna pozicija nalaže - u sjenci interesa Evropske unije.

Značajan korak Bosne i Hercegovine bio je potpisivanje ugovora o osnivanju Energetske zajednice, čime je ona postala dio evropskog regularnog okvira. Cilj osnivanja Energetske zajednice je stvaranje jedinstvenog tržišta električne energije zemalja koje nisu članice Evropske unije, što omogućava slobodnu trgovinu strujom i gasom. Jedna od obaveza zemalja ne-članica je i povećanje udjela obnovljivih izvora energije. Zahvaljujući kapacitetima termoelektrana na biomasu i hidroelektrana, obnovljivi izvori energije, kako

navodi BankWatch, trenutno čine 34 posto energetskeg sektora Bosne i Hercegovine, što bi se do 2020. godine trebalo povećati na 40 posto.

Završena gradnja jedne te najavljena gradnja još jedne vjetroelektrane u Hercegovini pokazuje kako uz bolju strategiju razvoja cilj nije (bio) nedostižan, a postepena energetska tranzicija nije neizvodiva. Bez obzira na trendove, elektro-energetski sektor Bosne i Hercegovine svoj razvoj nastavlja oslanjati na izgradnji termoelektrana na uglj - trenutno se manje ili više ozbiljno razmatra gradnja osam blokova termoelektrana koje će koristiti takozvani čisti uglj što bi značajno smanjilo emisije stakleničkih gasova, i sačuvalo rudnike od zatvaranja. Ali, kako zbog energetske politike evropske institucije nisu zainteresovane za finansiranje gradnje novih termoelektrane na uglj, vlasti Bosne i Hercegovine su, ne slučajno, investitore našle u Kini.

Čisti uglj i njegove prljave tajne

Zahvaljujući saradnji Kine i Sjedinjenih Američkih Država na istraživanju tehnologija sagorijevanja uglja koja seže do početka '90-ih, i inicijativi koja je omogućavala jednostavnu komercijalizaciju tehnologije, Kina je u posljednjih 20 godina postala jedna je od vodećih zemalja u ovoj oblasti. Mada joj je istraživanje tehnologija sagorijevanja uglja omogućilo energetske ekspanziju, ona se, kako navodi Guardian, polako zaustavlja. Kina je u oktobru 2017. godine najavila da će obustaviti radove na izgradnji 151 termoelektrane na uglj, ukupne snage 50.000 megavata. Gradnja ovih termoelektrana, zbog načina na koji funkcioniše tržište energije, ne bi direktno povećala emisiju ugljendioksida, ali kako održiva energetska ekspanzija zahtijeva povećanje udjela električne energije dobivene iz obnovljivih izvora, kineske investicije u uglj se sele u zemlje poput Bosne i Hercegovine.

Finansijska održivost ovih investicija je upitna s obzirom na to kako čisti uglj, eufemizam koji se ustalio kao naziv tehnologija sagorijevanja uglja na ekološki efikasniji i zdravstveno manje opasan način, ima i svoje prljave tajne.

Za razliku od uglja, cijena plina i naftnih derivata, i njihova distribucija ovisi o nestabilnim političkim okolnostima; tehnologija nuklearne fizije nikada nije bila konvencionalno dostupna, a potencijalna opasnost koju nuklearne elektrane i skladištenje otpada nose u očima javnosti je oduvijek bila veća od potencijala nuklearne energije. Dok je pitanje sigurnosti sastavni dio, a ponekad i fokus diskusija o korištenju nuklearne energije, o posljedicama korištenja uglja nedovoljno se diskutovalo, pa cijena električne energije dobijene sagorijevanjem uglja nikada nije odražavala posljedice eksploatacije i sagorijevanja na širu zajednicu, ni njene ekološke troškove. Zbog toga je uglj do nedavno bio osnovna energetska sirovina, a direktni troškovi električne energije dobijene sagorijevanjem uglja bili znatno su niži nego oni dobiveni na alternativne načine.

To je pogodovalo zemljama kao što je Bosna i Hercegovina čija su obilna nalazišta uglja, postojeći kapaciteti termoelektrana i razvijena elekto-energetska infrastruktura omogućavali energetska nezavisnost zemlje, dok su tranzicijski kaos i jeftina cijena rada garantovali više nego konkurentne cijene električne energije i unosnu zaradu od trgovanja strujom.

#### Cijena tranzicije

Bez obzira na to što je energetska sektor Bosne i Hercegovine trenutno stabilan i što nove investicije obećavaju očuvanje postojećih kapaciteta, globalno tržište uglja pokazuje znakove nestabilnosti. Već nekoliko godine zaredom globalno tržište stagnira, što se posljednji put desilo početkom '90-ih godina, a kinesko tržište uslovljava nestabilnost cijene ovog energenta. Budući da su obnovljivi izvori energije postali dovoljno efikasni, ugalj, ako je nekada i bio, neće još dugo biti najpovoljniji energent.

Ključni trenutak u energetska tranziciji Bosne i Hercegovine donijet će sistem trgovine emisijama. Zemlje članice Evropske unije i još nekoliko razvijenih zemalja su ovim sistemom, koji funkcioniše na načelu "ograničenja i trgovine", postavile ograničenja kojima nastoje regulisati granične vrijednosti emisije stakleničkih gasova. U teoriji ovaj sistem bi trebao funkcionirati tako da cijena električne energije dobivene sagorijevanjem fosilnih goriva raste zajedno s emisijom stakleničkih gasova, a za emisije preko postavljenih ograničenja naplaćuju se dodatne naknade.

Ugovor o osnivanju Energetske zajednice trenutno se ne oslanja na sistem trgovine emisijama pa Bosna i Hercegovina još nije obavezna poštovati ova ograničenja, ali od nje se, kao buduće članice, očekuje da njene energetska politike odgovaraju politikama Evropske unije. Uz naknade koje elektroprivrede već plaćaju za ekološko zagađenje, otvoreno tržište energije, i subvencije za istraživanje i korištenje obnovljivih izvora energije, sistem trgovine emisijama je najveća opasnost da investicije u ugalj postanu takozvana nasukana sredstva. Bez jasne strategije energetska tranzicija postaje savršena ilustracija stanja u Bosni i Hercegovini, zemlji zarobljenoj u post-dejtonskoj disfunkcionalnosti, čije se državne institucije deklarativno obavezuju provoditi progresivne energetska politike, dok one entitetske osiguravaju garancije za potencijalno neodržive investicije. Cijena tih investicija, prljave energije i ekološkog zagađenja može biti znatno veća nego što je država i njeni stanovnici mogu platiti.

Izvor: bilten.org